

**Фалитът на „Братя Ковачеви“ –
един епизод, който забави възхода на банка „Гирдап“**

Магбале Папазова

Abstract: The Failure of "Brothers Kovachevi" - an Episode that Slowed the Rise of the Bank "Girdap": The failure of one of the major shareholders of bank "Girdap" – "Brothers Kovachevi" raises questions about the credibility of one of the oldest credit institutions in the country. So at the end of XIX century towards the company stand some of the most complex problems. In this study the accent falls is on the fact that at the end of XIX century. "Girdap" except that have to cope with difficult conditions of declining economic conditions, had to overcome the bankruptcy of one of its shareholders and this Girdap made in partnership with Bulgarian commercial bank.

Key words: Bank Girdap, "Brothers Kovachevi", bankrupt, credit, finance

ВЪВЕДЕНИЕ

Банка "Гирдап" е една от първите частни банки в страната, основана след Освобождението. С дейността си банката се оказва сред водещите финансови институции у нас чак до 1918 г., с което си осигурява значителни възможности за въздействие върху стопанското развитие на страната. Установява трайни връзки с чуждестранни експортъори и има немалък принос в икономическия живот на България.

Фалитът на един от основните акционери на "Гирдап" – "Братя Ковачеви", поражда въпроса за доверието в едно от най-старите кредитни учреждения в страната. Така в края на XIX в. пред дружеството се очертават едни от най-сложните проблеми.

В настоящето изследване акцентът пада върху обстоятелството, че в самия край на XIX в. „Гирдап“ освен че трябва да се справя в трудните условия на низходяща стопанска конюнктура, е принудена да преодолява банкрутът на един от главните си акционери и то в съдружие с основната си конкурентка на русенската пиаца Българска търговска банка.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Цони (Цани) Ковачев съвместно с братята си Ангел, Доси и Йонко учредяват банкерската къща „Братя Ковачеви“ през 80-те години на XIX в. Фирмата открива свои кантори в Русе, Търново и Габрово. Активен деец и член е на Управителните съвети на Търговската камара, ПБЗД „България“ и БТБ до 1896 г., когато вследствие на банкрут на офиса си се оттегля по принуждение. Собственик е на три текстилни фабрики в Трявна и региона, на фирма за производство на бира в Търново, на складове в Свищов и Търново и т. н. Член е на Управителния съвет на банка „Гирдап“ през 1896 г. и на АД „Труд“ [1, с. 473].

Мащабността на операциите на известната русенска търговска къща я нарежда сред най-видните банкерски къщи не само в русенския ареал, но и в цяла България. Затова и събитията около нейната несъстоятелност привличат не малко от вниманието на широката общественост [1, с. 104].

Поради факта, че частните банкерски къщи предлагат по-високи лихви в сравнение с „Гирдап“ (6-8%) и БНБ (4-6%), съвсем естествено голяма част от населението предпочита да се довери на тях. Твърде бързо обаче идва времето на срива на частните банкерски къщи, поради настъпилата депресия. След неколкотократно отлагане Банк Отоман протестира полица за 150 хил. лв. при обща кредитна разполагаемост на „Братя Ковачеви“ от 1, 3 млн. лв. Създалата се специфична ситуация поставя останалите кредитори в положение също да изискват вземанията си, в резултат на което общият пасив достига до 3, 5 млн. лв. Според данните, публикувани в печата, след банкрута в касата се откриват само 13 лв. В

подобен момент в най-незавидно положение се оказват банка „Гирдап“ и БТБ, тъй като собствениците на банкерската фирма се явяват и главни акционери в двете банки. Според симпатизиращия на Търговската банка и на Народната партия в. „Славянин“ като висящи са определени следните вземания: Банк Отоман, Русе – 1 248 030 лв.; клона на БНБ в Русе – 229 229 лв.; банка „Гирдап“ – 134 104 лв.; Банк Салоник от Цариград – 54 422 лв.; Пестер Унгарише Кредит Банк – 38 199 лв.; Първо българско застрахователно дружество „България“ – 18 300 лв.; „Д. А. Буров и С-ие“ – 10 457 лв. [1, с. 105]. Опозиционният печат в лицето на вестник „Свобода“ преувеличава посочените суми, а това създава паника за предстоящ фалит на Търговската банка. Връзката между двете дружества чрез Цони П. Ковачев, участващ в управителния съвет на БТБ от нейното създаване, придава истинност на слуховете. Стамболовисткият вестник „Свобода“ отбелязва следното по случая: „Фалиментът на братя Ковачеви е първият от ония грозни следствия, които неминуемо трябваше да настъпят след бързото, изкуствено и фалшиво създаване на маса кредитни учреждения в Русе от известната банда гешефтери, между които на първо място стоят Тодорова и Губиделникова... Братя Ковачеви са действали лекомислено, а може би са фалирали и умишлено“ [1, с. 105].

В крайна сметка за разпространяване на лъжливи и неверни слухове за Търговска банка с цел нейното дискредитиране вестниците „Знаме“, „Нов Отзив“ и „Courier des Balcans“ се дават на съд през 1898 г. Разбира се, тези нападки са валидни и за банка „Гирдап“, тъй като братя Ковачеви са също сред основните й акционери.

В това време Банк Отоман, банка „Гирдап“ и останалите кредитори на банкерската къща водят оживени преговори, резултатът от които е сключеното съдружие между Търговска банка и банка „Гирдап“, насочено към ликвидиране фалита на „Братя Ковачеви“. В синдиката по несъстоятелността двете дружества имат абсолютно равно участие – 50:50. Те изкупуват вземанията на петдесетина по-дребни кредитори и креансите на Банк Отоман при значително намаление. Отоманска банка получава 8% от вземането си, а останалите дребни кредитори – 10%. Цесиите пораждат голямо недоволство в Русе и в русенския ареал. В. „Славянин“ упорито критикува от своите страници съглашението на двете банки, укорявайки ги във възползване от недобрата осведоменост на дребните кредитори. Банка „Гирдап“ изпраща свои агенти в Търновско, които да убедят държателите на по-малки вземания, че ако откажат предлаганите им суми, скоро време ще трябва да се задоволят с 5%. Получава се точно обратното – на много места парламентърите са посрещнати враждебно, факт, проличал от физическото им състояние при завръщането им в Русе [1, 107-108].

Синдикатът „Гирдап“ – Търговска банка“ според новоприетия търговски закон съсредоточава над половината от вземанията в масата на несъстоятелността.

В началото на ноември 1899 г. банкрутиралата къща предлага на обединилите се банки целия си актив от 604 515 лв. Предвижда се кредиторите с вземания до 2 хил. лв. да получат 15% в брой веднага, а на останалите да се издадат полици с шестмесечен падеж. Това решение в Русенския окръжен съд е атакувано от неудовлетворени от него кредитори. Според техните адвокати Иван Самарджиев и Никола Мушанов (членове на русенското бюро на Демократическата партия), при незабавна ликвидация неуредените вземания могат да изплатят 19%, тъй като активът на „Братя Ковачеви“ е на стойност от 604 515 лв., а общите им дългове – 3 172 193 лв. В актива не са включени полици за 999 816 лв., депозирани при „Гирдап“, БНБ и БТБ. Неизяснен е и въпросът около вземането на Отоманска банка след ликвидиране на нейните 1, 3 млн. лв. с плащане в брой на незначителната сума от 110 хил. лв. Самарджиев и Мушанов смятат, че при изваждане на това вземане от масата на несъстоятелността, останалите кредитори могат да получат 65%. Тази

тяхна инициатива е подкрена от в. „Славянин“, който не един път от страниците си призовава кредиторите да настояват за 40-50% обезпечение [1, с. 109, 2].

От друга страна, адвокатите на синдиката „Гирдап“ – „Търговска банка“ – Георги Губиделников, Александър Каназирски и Илия Паликрушев, считат, че предвид създаното се неблагоприятно икономическо положение в страната, активът не може да бъде осребрен по счетоводната си стойност. Съдът обаче е на мнението, че действията на обединените банки ощетяват част от кредиторите на банкерската къща. Така делото по ликвидацията на несъстоятелността се проточва във времето с години [1, с. 109].

В крайна сметка се стига до убеждението, че този въпрос трябва да бъде разрешен, и на 12 ноември 1901 г. банка „Гирдап“ и Търговска банка образуват нов синдикат за ликвидиране на резултатите от фалита. Според оферираното съглашение под поръчителството на двете банки за периода от два месеца братя Ковачеви трябва да изплатят 10% от вземанията на кредиторите си. Това се отнася само за онези кредитори с приети и признати вземания. Синдикът по несъстоятелността се задължава да предаде на „Гирдап“ и БТБ всички движими и недвижими придобивки на банкрутиралите „Братя Ковачеви“ и личната собственост на всеки от сътрудниците в нея. Фалиралата банкерска къща поема задължението да възстанови в срок от три месеца платените от двете банки суми заедно с 10% лихва и комисиона от 30 хил. лв., която остава дължима и в случай, че съглашението се разтури. БТБ и „Гирдап“ приемат като първа ипотeka недвижимостите от придобивките на банкерската къща и могат да ги продават без съдебна намеса, ако „Братя Ковачеви“ не уравният плащанията, които ще се извършат от двете банки. А наследниците на Ангел П. Ковачев се оказват принудени да се откажат от всички свои права и задължения [1, с. 110].

Сключено е друго споразумение между „Гирдап“ и Търговска банка, чрез което се подела комисионата в съотношение 2,8:1 в полза на БТБ. Според договора тя трябва да отстъпи половината от акциите на Цони П. Ковачев (виж приложенията), които той е депозирал като экс-член на Управителния съвет. Предвижда се евентуалните печалби и загуби да се делят по равно. Всички активи на несъстоятелността, станали собственост на една от двете банки, се считат като взети на сътрудническа сметка [1, с. 110].

Въпросът обаче отново не е решен. Направеното предложенията на банките се обжалват от някои недоволни кредитори, които следят процеса в течение на години. През 1899 г. БТБ и „Гирдап“ предлагат изплащането на 15%, а три години по-късно офертата им се снижава до 10% ефикасно плащане. Едва в началото на април 1902 г. съглашението е потвърдено от Апелативния съд и плащанията по него се извършват в средата на годината [1, с. 111].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Банкрутът на фамилната банкерска къща е ликвидиран от сдружилите се „Гирдап“ и БТБ. Въпреки тяхното съперничество в лоното на пазарната политика, обединението в труден момент, което постигат те, се явява основен фактор за запазването им като стабилни и перспективни банкови институции.

Банкрутът на „Братя Ковачеви“ оказва сериозни щети върху имиджа на банка „Гирдап“. Въпреки близките ѝ връзки с Народнолибералната партия, тя губи доста от престижа си на стабилна финансова институция. Излиза, че политическите протекции и връзки не са чак толкова преки. Доверието в едно от най-старите кредитни учреждения силно е разклатено. Но в създаната се сложна обстановка обединението на банките „Гирдап“ и БТБ изиграва важна роля за бързото преодоляване на последствията от фалита на банкерската къща.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Иванов, М. Мрежовият капитализъм: Българска търговска банка и нейните сродни дружества (1890-1914). С., 2010.

[2] Славянин, №12, 19 май 1899, №13, 26 юни 1899 и №18, 14 юли 1899.

За контакти:

Ас. д-р Магбале Папазова, Катедра “Педагогика, психология и история”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, e-mail: magbule_sivri@abv.bg